

Сумський державний університет

**ОСОБИСТІТЬ, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА:
ПРОБЛЕМИ МИНУЛОГО І СЬОГОДЕННЯ**

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
У двох частинах
Частина 2
(Суми, 18 квітня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

Коротун А., студ. ПР-51,
наук. керівник – д.і.н., доц. *С.І. Дегтярьов*

Круглий Двір як одна із значних архітектурних споруд Сумщини*

За легендою Круглий Двір у Тростянці був збудований в оборонних цілях при нападі татар. Але це тільки красива легенда. Овальну фортецю з чотирма круглими триярусними вежами «ввели в експлуатацію» в 1749 р.

Ця визначна пам'ятка архітектури XVIII ст. розташована у районному центрі Сумської області – місті Тростянець. Назву цього міста пов'язують з назвою річки «Тростянка», що протікає недалекою. Історичні довідки вказують на те, що перші поселення в цьому місці виникли в першій половині XVII сторіччя [5]. Місцезнаходження Круглого двору поряд з Будинком Голіциних (Тростянецьким палацом), поряд з ними на сході знаходиться парк з дендрарієм, озерами та скульптурами з дерева. Раніше Круглий двір був поєднаний з Будинком Голіциних і Благовіщенською церквою підземним ходом, що нині засипаний [0].

Наприкінці XVII ст. Тростянець належав полковнику І. Перехрестову, одному з представників козацької старшини. У 1720-х роках ці землі були передані царському духівнику Тимофію Надаржинському [3]. Особлива пам'ятка архітектури XVIII ст. – Круглий двір, заснована Йосипом, Денисом, Герасимом та Пилипом

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження № 0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

Надаржинськими, спадкоємцями Тимофія Надаржинського.

Круглий двір представляє собою масток-манеж, що для архітектури України того часу є дуже унікальним і тому, він не має аналогів в українській архітектурі. Це найдавніша громадська споруда Східної України, що збереглася до нині [0].

Тростянець належав роду Надаржинських до першої половини XIX ст. З 1820 р. він перейшов у власність генерала Олексія Корсакова. З 1843 р. – сім'ї князя Василя Голіцина. Для шанувальників мистецтва князь О.В. Голіцин влаштовував виступи театральних груп, які збирав із своїх кріпаків. Виступали в таких жанрах як драматургія, цирк та балет. Круглий двір був обладнаний ареною, а під стінами було встановлено ложі для глядачів [4].

На початку XX ст. масток Круглий двір відвідував Г.К. Лукомський, який був автором у журналі «Столиця і садиба». У своїй статті, опублікованій у 1916 р. під назвою «Тростянець», він написав: «...Вельми цікавий цирк князів Голіциних, так званий "Круглий двір", практично цілком збережений. Ця велика овальна будівля представляє собою нібито невеличку фортецю з чотирма вежами по кутах та воротами посередині. У її вежах жили циркові артисти та «танцюристки» кріпацького балету, який належав князю Голіцину. Вздовж стін були розміщені стайні та місця для глядачів. Бар'єри лож не зберіглися, але кімнати, які служили для артистів, зберіглися майже в тому ж вигляді – тепер у них живе обслуговуючий персонал. У дворі знаходилася циркова арена просто неба – своєрідний грецький або римський колізей. На превеликий жаль жодних пам'яток цих чудових вистав не залишилося. Все це знищено часом.»

З 1868 до 1874 р. Круглий двір належав петербурзькому купцю. А з 1874 р. – місцевому

цукрозаводчику Леопольду Кенігу. До 1917 р. Круглий двір належав сину Леопольда Кеніга – Юлію. З 1917 р. масток перейшов у власність держави та використовувався як склад.

З часом пам'ятка стала занепадати, але грошей на її відновлення не було. Лише в 2001 році Круглий двір почали реставрувати [0]. У 1991 р. інститут Укрпроектреставрації підготував план реконструкції будівлі. Цим планом було передбачено перетворити Круглий двір в молодіжний центр із дискотекою, художніми студіями, кафе, барами. Але цьому проекту не було призначено збутися, про нього згадали десятиліттям пізніше, коли завдання реконструкції пам'ятника потрапило в розряд першочергових. Капітальний ремонт, розпочатий у 2001 р., відновив тільки зовнішній вигляд будівлі, внутрішній двір вимагає продовження робіт з реконструкції. Особливість архітектури Круглого двору полягає в донині існуючій системі відводу дощової води.

Архітектура Круглого двору не має аналогів в Україні серед будівель середини XVIII ст. Це виняткова будівля садибної архітектури, що є частиною великої садиби, унікальна за оригінальністю задуму та виняткова за своїми масштабами [5]. Сама будівля по своїй архітектурі нагадує невелику фортецю з 4-ма круглими вежами, що виступають по периметру та воротами для в'їзду на великій осі овалного плану (65x85 м). Вежі та глухі двоярусні стіни, які прикрашені прорізами і нішами з стрічастими і циркульними завершеннями, велика частина яких була перероблена впродовж років. Стіни, висотою біля 8 метрів поділені декоративним міжповерховим поясом. Простота декоративних елементів гармонічно поєднана з логічною чіткістю побудови основних об'ємів споруди. У будівлі є овальний внутрішній двір розмірами 60x30 м. На східній стороні

розміщено в'їзд, який увінчано фігурною аркою з флюгером. Ззовні фасади стін підпираються великими контрфорсами, які були збудовані не одразу, а пізніше, вони доходять до третини другого ярусу. Другий ярус – це горище. Покрівля споруди металева, з покатом убік внутрішнього двору. У південно-західному секторі споруди перебуває підвал з двох приміщень, перекритих циркульним зводом. Розмір підвальних приміщень 15х3 м кожне. Також будівля має ніші та прорізи, що виходили як у внутрішній двір, так і назовні [4]. Круглий двір утворює культурно-історичний ансамбль, що пов'язаний з іменами П. Грабовського, А. Чехова, П. Сковороди. За деякими історичними джерелами в Круглому дворі був створений перший симфонічний твір студентом петербурзької консерваторії П. Чайковським. Пам'ятник П. Чайковському встановлено у міському парку [5].

Деякі джерела свідчать про те, що був намір побудувати оригінальний манеж для коней, на території якого було розміщено породистих жеребців та кобил.

Для людей, які живуть в місті Тростянець, Круглий двір став символом міста. Він зображений на пам'ятному значку, випущеному до 325-річчя міста, його ім'ям названий кафе-бар у центрі міста. З недавніх часів почала виходити місцева газета під назвою «Круглий двір». Ця газета багато уваги приділяє духовним і культурним питанням.

Ця пам'ятка архітектури є дуже цікавим туристичним об'єктом, який є потенціально вигідним для туристичного бізнесу. На сьогоднішній день Круглий двір – це частина краєзнавчого музею, що розташований в будинку Голіциних. Унікальна архітектура та історична цінність Круглого двору, а також неповторність природних ландшафтів привертають увагу туристів, які цікавляться історією, культурою та природою України. Будівля

Круглого двору може бути використана для здійснення різноманітних бізнес-проектів [6]. На даний момент в круглому дворі проходять етнічні фестивалі, історичні реконструкції та рок-фестиваль «Схід-рок».

1. Артюшенко М.М. Старожитності Тростянецьчини / М.М. Артюшенко. – Суми: «Мрія-1» ЛТД, 2002.- 492 с.

2. Тростянець: Фотоальбом про місто Сумської області / Упоряд. О.І. Мартиненко, Г.І. Шелест; Авт. тексту В.В. Зінов'єв. – К.: Мистецтво, 1985. – 47 с.

3. Дегтярьов С.І. Земельна справа Неплюєвих та Надаржинських як приклад суперечки між поміщиками Слобідської України XVIII ст.: аналіз джерела та опис подій / С.І. Дегтярьов // Сумська старовина. – 2009. - №XXVIII-XXIX. – С.185-197.

4. Державна пам'ятка архітектури XVIII сторіччя – Круглий двір – Україна м. Тростянець Сумської області – Режим доступу: <https://archive.is/Mrb5K#selection-2177.4-2185.201>.

5. Круглий двір (фоторепортаж+відео) – Режим доступу: <http://482ua.com/> - Назва з екрану.

6. Rest place – Відпочивай в Україні – Круглий двір – Режим доступу: <http://restplace.com.ua/uk/architecture/krugliy-dvir.html>.